

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/61074>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-12 and may be subject to change.

Carel Jansen, 29 juli 2004

Signalering

Carstens, W.A.M. (2003). *Norme vir Afrikaans. Enkele riglyne by die gebruik van Afrikaans* (vierde, hersiene en opgedateerde uitgawe). Pretoria: Van Schaik.

Carstens, W.A.M. (1997). *Afrikaanse tekslinguistiek: 'n Inleiding*. Pretoria: Van Schaik.

Sinds Zuid-Afrika een democratie is geworden en de apartheid is afgeschaft, is de positie van het Afrikaans drastisch veranderd. Met de invoering van de nieuwe grondwet is de taal die tot het begin van de jaren negentig een dominante positie had in politiek, zakenleven, onderwijs en media, niet meer dan een van de elf officiële talen van het land geworden. Binnen die elf talen is de positie van het Engels steeds sterker aan het worden: zeker in de politiek bijvoorbeeld is het Engels in Zuid-Afrika tot de lingua franca uitgegroeid. Maar het zou een vergissing zijn om te menen dat de rol van het Afrikaans daarmee zo ongeveer is uitgespeeld en dat de taal geen toekomstmogelijkheden meer zou hebben. Volgens de meest recente officiële gegevens komt het Afrikaans wat sprekersaantallen betreft met ongeveer 6 miljoen moedertaalsprekers (blanken en kleurlingen) op een totaal van ongeveer 45 miljoen Zuid-Afrikanen op de derde plaats, na de zogenoemde *zwarte talen* isiZulu en isiXhosa, maar ruim voor het Engels, dat het als moedertaal van ongeveer 3.7 miljoen Zuid-Afrikanen (vrijwel allemaal blank) met een gedeelde vijfde plaats moet doen. Het Afrikaans speelt niet alleen een rol in de communicatie van haar moedertaalsprekers. In Zuid-Afrika zijn er ook ongeveer 10 miljoen tweedetaalsprekers van het Afrikaans (cf. K. Groeneboer (1997) in *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans*).

Hoewel er aan het Afrikaans door het apartheidsverleden voor velen, binnen en buiten Zuid-Afrika, nog onaangename associaties gekoppeld zijn, kan worden vastgesteld dat het ook de taal is die binnen alle etnische groeperingen door aanzienlijke groepen gesproken of op zijn minst begrepen wordt, die nog steeds in een groot deel van het zakenleven wordt gebruikt, en die in de gedrukte media, in de literatuur en in de podiumkunsten zeer prominent aanwezig is. Ook wordt het Afrikaans, naast het Engels natuurlijk, anno 2004 nog volop gehanteerd in het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek, waarin gelukkig op alle universiteiten nu ook niet-blanke studenten en docenten participeren. Zoals president Mbeki zei bij de aanvaarding van zijn eredoctoraat aan de Universiteit van Stellenbosch in het begin van dit jaar: "Afrikaans is now a liberated language".

Het is zo gezien dan ook niet verwonderlijk dat over taalbeheersing of communicatiekunde, een relatief nieuw vakgebied binnen de Zuid-Afrikaanse context, (ook) in het Afrikaans gepubliceerd wordt. Dat mag blijken uit de literatuurlijst bij het overzichtsartikel over ontwikkelingen op dit terrein van De Stadler & Basson in dit tijdschrift (25, 4, 2003), en ook het in 1997 verschenen handboek van Carstens over tekstlinguïstiek is in het Afrikaans geschreven. Carstens wilde blijkens zijn voorwoord een algemene inleiding in de tekstlinguïstiek presenteren gebaseerd op het werk van onder meer Halliday & Hasan (1976) en De Beaugrande & Dressier (1981), en hij wilde tegelijk een tekstgerichte taalkundige benadering van het Afrikaans introduceren - dat alles in de hoop dat hij "ten minste sal reg kry om u te laat begryp dat die tekslinguïstiek groot navorsingsopwinding meebring en besondere navorsingspotensiaal inhou." Of hij daarin geslaagd is laat zich eigenlijk alleen goed beoordelen bij gebruik van het boek in de onderwijssituaties waarvoor het bedoeld is. Los daarvan is het vooral een ver vertakte en

overvloedig met citaten geardeerde opsomming van begrippen en noties die in tekstlinguïstisch werk van anderen geïntroduceerd zijn. Dat maakt de nuwswaarde van *Afrikaanse tekstlinguïstiek: 'n Inleiding* voor Nederlandse vakgenoten niet erg groot.

Interessanter wellicht, zij het vanuit een wat ander perspektief, is een normatief handboek van Carstens waarvan in 2003 een herziene herdruk verscheen: *Norme vir Afrikaans. Enkele riglyne by die gebruik van Afrikaans*. Waar Nederlandstalige taalkundigen en taalbeheersers nogal huiverig zijn als het gaat om normatiewe uitspraken over het taalgebruik, ook als daar in het maatschappelijke debat eksplicit om word gevraagd (zie de recente discussie over de toelaatbaarheid van konstruksies als 'een mooie huis'), bestaan er bij Carstens en zijn Zuid-Afrikaanse kollega's binne die *Taalkommissie* en het *Nasionaal Liggaam vir Afrikaans* minder aarzeling om knopen deur te hakken en aanwysings te geven. Hoewel ook Carstens zich in het eerste hoofdstuk van zijn handboek bewust toont dat deskripsie en niet preskripsie die hoofdtak van die taalkundige is, stelt hij daar toeh ook dat die taalkundige "juis die geskikste persoon is (op grond van opleiding en ervaring) om die nodige oordele te vel" (p. 19). Dat taalkundigen volgens Carstens bij uitstek geskik zijn om preskriptiewe uitspraken te doen, beteknet nog niet dat ze het gezag en die invloed hebben die ze volgens hem verdienen: "In Afrikaans het taalkundiges [...] helaas maar min 'mag' in hierdie verband." (p. 14). Bijzonder afwijzend laat hij zich met name uit over het frequente gebruik van rechtstreeks uit het Engels overgenomen woorden en uitdrukkingen in het hedendaagse Afrikaans. 'Commitment', 'Die proffie ken al die facts', 'Moenie panic nie', en 'Ek kan nie meer cope nie': het is Carstens allemaal een doorn in het oog. Het volgens Carstens vaak gehoorde tegenargument dat dit soort taalgebruik het gevolg is van het ontbreken van geskikte uitdrukkingen in het Afrikaans, wijst hij van de hand. Die uitdrukkingen komen er niet in het Afrikaans omdat die taalgebruikers ze die kans niet geven zich te ontwikkel. De oplossing ligt dan ook voor de hand: "Taalbewuste gebruikers sal wel aktief meewerk om geskikte Afrikaanse vorme hiervoor te help ontwikkel én vestig." (p. 319). Met zo'n oproep om die eigen taal te beskermen hoef je als taalkundige in het Nederlandse taalgebied anno 2004 niet aan komen.

Hoe voelbaar die historiese banden tussen het Nederlands en het Afrikaans nog steeds mogen zijn, die maatschappelijke en taalpolitieke konteks is zo verskillend dat een familiebezoek tot flinke verrassings kan leiden. *Norme vir Afrikaans* geeft Nederlandstalige taalbeheersers daarvan een voorproefje.